

Chatjaturjan, Aram (1903-1978)

Armenisk/sovjetisk tonsättare

Chatjaturjan föddes i Tblisi i Georgien i en armenisk familj. Trots sitt tidiga intresse för musik fick han aldrig möjlighet att lära sig spela i sin barndom. Men 18 år gammal reste han ensam till Moskva för att förverkliga sina drömmar, helt utan kunskaper i ryska! Där lärde han sig spela cello och kunde så småningom även börja studera komposition (1925). 1929 blev han elev till Mjaskovskij.

Liksom många av sina samtida tonsättarkolleger hade han sina kontroverser med politbyrån men hade antagligen mindre svårt än flera av dem att följa diktaturens musikaliska direktiv; han hade inte samma trängtan att pröva avantgardismens idéer som t.ex. Sjostakovitj. I sin musik förenar han i stället den ryska traditionen med transkaukasisk folkmusik. Han skrev 3 symfonier (1935, 1943, 1947) och 3 ensatsiga konserter för piano (1937), violin (1940) och cello (1946). För den stora publiken är han dock mest känd för sina baletter, *Gajanus* och *Spartacus*. Med publiknummer som *Sabeldans* (ur *Gajanus*) och signaturmusiken till TV-serien *Onedinlinjen* (ur *Spartacus*) har han blivit mycket framförd även i västerländska medier. Chatjaturjan har även gjort betydande insatser som tonsättare av filmmusik.

Hans kammarmusikproduktion är mindre, bl.a. en stråkkvartett, en violinsonat och trio för piano, klarinett och violin.

Trio för piano, klarinett och violin

1. Andante con dolore 2. Allegro 3. Moderato

1933

De flesta som skriver pianotrior för klarinett väljer som tredje instrument viola (Mozart, Schumann) eller cello (Beethoven, Brahms, Zemlinsky). Ovanligare är att som Chatjaturjan välja violin, även om berömda föregångare och efterföljare fanns (Stravinsky, 1919, Bartok 1938).

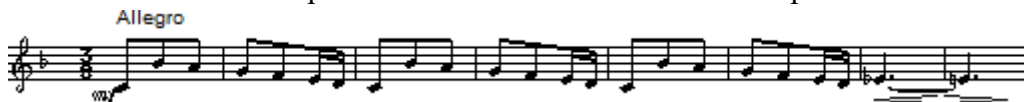
Första satsen, som har tilläggsbeteckningen *con molto espressione*, domineras av ett tema. Det tas upp i klarinetten till en rörlig motstämman i violinen. Tonspråket är exotiskt och präglad av folkmusik från andra sidan Kaukasus:

Enformighet undviks genom tempoändringar och melodiska variationer.

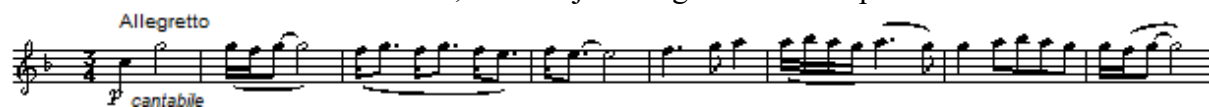
Den andra satsens *Allegro* har scherzokaraktär med A-B-A-form. Ett långt centralt avsnitt, B, inramas av två korta A-delar.

Det inledande A-temat presenteras i klarinetten till violinens pizzicato:

(Av någon anledning har tonsättaren valt att presentera klarinetstämman utan förtecken, men B-klarinetten spelar en ton över notexemplets tonart, som liksom pianostämman är noterad i "F-dur".)

I huvuddelen B dominerar ett tema, som börjar i långsammare tempo:

Här kan man i mitten även plötsligt uppleva en variant av det inledande A-temat, liksom ett snabbt triol-avsnitt, *più presto*. Satsen slutar med A-temats återkomst.

Hela verkets storform kan i stort sägas vara långsam-snabb-långsam, även om finalen är betecknad *Moderato* och har ett varierande tempo. Formmässigt är det fråga om tema med variationer, där temat utgörs av en folklig melodi: Den presenteras solistiskt i klarinetten:¹

En viktig roll spelar en ackompanjemangsfigur, som startar med den första variationen, som för övrigt spelas solo i pianot, men det är temat som upprepas:

Snart hörs en ny fras i pianot:

Det blir inledning till ett längre mellanparti med lugnare variationer.

Ett marschartat *Presto*, följer och satsen slutar sedan mindre rörligt (*Meno mosso*) och avstannande.

¹ I finalen är alla stämmorna noterade utan förtecken.